

Øs af din kærlighed – om ældre kvinder i familien

Særlige strukturer i samfundet i dag giver voksne børn mere ret og magt end deres forældre. Konsekvensen kan være, at ældre i familien, særligt mødre, svigermødre og bedstemødre, bliver usikre og føler sig afvist.

I en nylig udgave af Mads og monopoliet skrev en mor, Solvej, om sin søn og hans kæreste. Kæresten forsøgte at overbevise deres søn om, at hans forhold til forældrene var "usundt", især forholdet til moren, og at de burde begrænse deres samvær. Det var moren ked af, og spørgsmålet gik på, om hun skulle tale med sin søn om det.

Et af svarene fra monopoliet var, at "børn er kun til låns", at det er helt naturligt, at der kommer konkurrence, når ens børn får partnere. Panellet konkluderede, at moren ikke skulle sige noget, men blot øse af sin kærlighed.

Morens spørgsmål repræsenterer en udbredt følelse af usikkerhed og afvisning blandt mange ældre forældre og bedstemødre. Monopolets svar repræsenterer noget af grunden til, at det kan være sådan.

ARBEJDSKRAFT UDEN ANERKENDELSE

Det er ikke fordi, bedstemødre i dag ikke er villige til at passe børnebørn. Ifølge en undersøgelse fra 2012 er danske bedstemødres børnebørnspasning 850 min. kr værd, fordi de giver forældrene mulighed for at gå på arbejde på trods af syge børn. Men denne arbejdsindsats er ikke altid ensbetydende med anerkendelse fra de voksne børn.

Relationer mellem de voksne generationer i familien er et tabubelagt område spærret op af potentielle konflikter og sårede følelser, hvor de ældste familiemedlemmer let kan blive taberne. Det kan selvfølgelig have psykologiske årsager, og begge parter kan have hver deres fejl. Men der er også kulturelle og historiske forklaringer på manglende anerkendelse af de ældre i familien – især kvinderne. Der er nemlig særlige strukturer i samfundet, som giver voksne børn mere ret og magt end deres forældre, og som sætter

især ældre mødre i en særligt udskaeldt position. Det er nogle af resultaterne af en ph.d.-afhandling om emnet, som baserer sig på historiske kilder og interviews med ældre kvinder.

IKKE FULDGYLDIGE BORGERE

En af forklaringerne på, at ældre kvindelige familiemedlemmer føler sig fremmedgjort i familien, ligger i, at deres alder diskvalificerer dem som ligeværdige med deres voksne børn. Den franske forfatter, feminist og filosof Simone de Beauvoir omtaler kvinden som "det andet køn" i forhold til manden, der er "det første køn", hvilket svarer til

"det normale køn". Også i forhold til alder findes et hierarki: "det normale" midt i livet og "de andre aldre", de tre domme, barndom, ungdom og alderdom. Disse tre aldersfaser opfattes ikke helt så "normale" som voksenalderen. Med andre ord, børn, unge og gamle ses ikke som fuldt udviklede og funktionsdygtige, og de behandles ikke helt som fuldgyl-dige borgere i samfundet. Derfor har børn og unge travlt med at blive voksne, og ældre voksne vil ikke være

gamle, hvis de skal omtales med respekt, kaldes de seniorer eller borgere. Som gammel mister man troværdighed; man repræsenterer det gamle, det forældede, og allerede når man får børn, er man for-ældre, men det opdager man først senere konsekvensen af.

FAMILIESTEREOTYP FREMSTILLING AF IDEALFAMILIEN

I gamle dage betød ordet "familie" en gruppe mere eller mindre beslægtede mennesker, som boede sammen, og det var ikke altid lykken, men det var man nødt til. Den moderne velfærdstat hjælper individer til at blive frigjort fra slægtens stramme bånd. De blev i stedet selvstændige, uafhængige borgere, fordi generationerne fik mulighed for at bo adskilt. Det betød, at de gamle i familien i dag ikke længere opfattes som nogen, der rigtig hører med til fa-

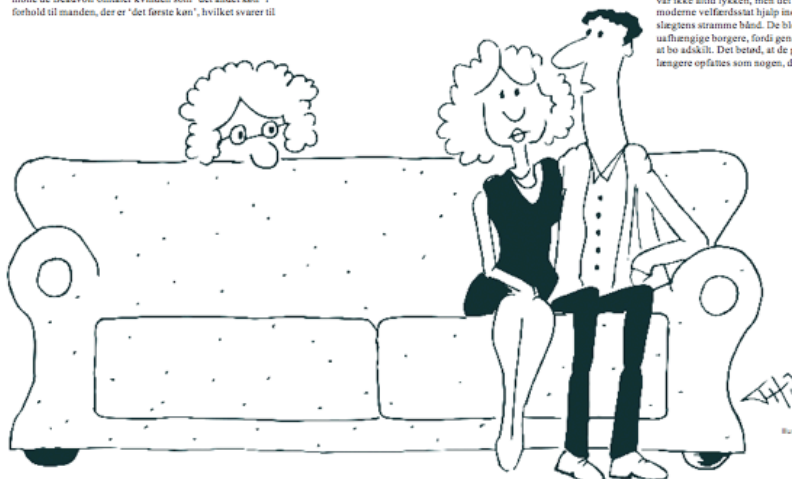

Illustration THOMAS H. JEPPESEN

milien. Når man flytter hjemmefra og får børn, siger vi, at man stifter familie, eller at man får sin egen familie, og det betyder bogstaveligt talt, at familie er dem, der er jævnaldrende og yngre end en selv, og at de gamle ikke længere tæller med på samme måde.

Den moderne familie illustreres næsten altid som et idealbillede, der består af et sæt forældre af hver sit køn med to børn. Det billede er for nyligt blevet kritiseret, fordi det ikke rummer regnbuefamilier, skilsmissefamilier og enlige forældre. Men på sigt nok har ingen endnu råbt op om de stereotype aldersopfattelser, som familieidealet afspejler. De gamle hører bare ikke med, slut. Tværtimod handler både familieforskning og familiepolitik stort set udelukkende om børn, unge og unge forældre – indtil skilsmissen, der åbenbart repræsenterer familielivets endeligt. Som et eksempel på dette kan man slå op på borger.dk under 'Familie og børn'. Derfor har bedsteforældre ikke juridisk ret til noget som helst, der angår børnebørn. Det giver forældre en stor magt over deres ældre forældre, fordi de har mulighed for at nægte samvær med børnebørn.

Den moderne adskillelse af generationer har også givet praktiske fordele for familierne. Hvor især yngre og mid-

Relationer mellem de voksne generationer i familien er et tabubelagt område sprængfyldt med potentielle konflikter og sårede følelser, hvor de ældste familiedømmer let kan blive taberne

aldrende kvinder i mange andre lande bruger en stor del af deres tid og liv på at passe og pleje familiedømmer, bidrager kvinder i Danmark på arbejdsmarkedet og til produktiviteten. Fremfor at være pligt-praktisk holdes vores familiekultur sammen af følelser. Derfor er følelsesarbejde vigtigt, og her kræves en særlig indsats af de ældre kvinder, som det også fremgik af Monopolets råd til Solvej.

VELFÆRDSSTATENS GODE MOR

Kvinder har en lang tradition for at øve sig i familiens følelsesarbejde; for som kvinde skal man lære at være en God Mor. I mange år rummede kernefamilien en skarp opdeling mellem mandens rolle som udearbejdende og kvindens rolle som husmor. Denne arbejdsdeling blev understøttet økonomisk af velfærdsstaten, fx i skattelovgivningen, og husmødre blev værdsat og videreuddannet af statslige organer som fx. Statens Husholdningsråd og Sundhedsplejerskeordningen fra 1937. Arbejdet i hjemmet blev således højt samfundsmæssigt værdsat. Man må også bide mærke

i, at i denne samfundsmodel var det meningen, at omtrent halvdelen af den voksne befolkning – nemlig alle gifte kvinder – arbejdede med pleje og omsorg for andre. En sådan samfundsprioritering af omsorgsarbejde har vi ikke længere. Problemet var bare, at kvinderne ikke fik løn for dette familiearbejde, og at de derfor var økonomisk afhængige af deres ægtemænd – og af at de havde en. Bl.a. derfor opførte denne kønsrollefordeling i familien.

Husmoren blev erklæret død som kategori af Danmarks Statistik i 2001, og det er hun stort set også i Danmarks Dagligliv, hvor kvinder deltager næsten på lige fod med mænd på arbejdsmarkedet. Men kvinden som omsorgsyder og følelsesarbejder lever i bedste velgående som en kulturelt nedarvet ånd fra førte tider. Kvinder forventes stadig at udføre det følelsesmæssige arbejde som God Mor. Det gælder ikke mindst, når de bliver ældre, som Solvej blev erindret om.

FRA GODE MOR TIL STORE MOR

Siden psykologiens fremvækst op gennem det 20. århundrede er generationsoprøret blevet naturliggjort som en slags urkraft i mennesket, der trænger sig på i unge mennesker i forhold til deres forældre. Det er endda blevet accepteret – og for nogle naturligt – at man må tage afstand fra eller ligefrem fravælge sine forældre. Dette hænger også sammen med en stadig større fokusering på 'den rigtige' opdragelsesform, som – af gode grunde – ændrer karakter fra tid til tid.

I hver generation kan mødre derfor gøre sig store anstrengelser for at udføre familiens følelsesarbejde og være en God Mor efter de seneste forskrifter, men projektet vil aldrig lykkes for dem, fordi forskrifterne bliver forældede, ligesom hun selv. Den ældre mor er udfordret på tre fronter. Hun nærmer sig den uønskede alderdom, som gør hendes kompetencer forældede. Hun er ikke længere en del af den 'rigtige' familie, og hendes bestræbelser på at være en God Mor udføres i en balancegang, hvor der er stor risiko for, at hun i stedet opfattes som en mor, der blander sig i alt for meget eller gør de forkerte ting. En 'Mamma Grande', som en yngre mor sagde om sin egen mor.

Derfor er monopolisternes råd til Solvej om at lave æskærighed meget nærliggende, men det er ikke sikkert, at projektet lykkes. Det er en svær balancegang at være en God Mor uden at blive en For Stor Mor.

Artiklen er et kort ekstrakt af forfatterens ph.d.-afhandling: *Bedstemorsnak. Et kulturelanalytisk studie af ældre kvinders liv i dansk familiekultur i det 20. århundrede*, Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet. Kan købes ved henvendelse til forfatteren: al@blaakildes.net.